

Handläggare: Medea Fröderos Sandbladh
Telefon: 08-508 18 070

Till
Farsta stadsdelsnämnd
2013-06-13

Reviderade riktlinjer för familjehemsvård av barn och ungdomar

Svar på remiss från kommunstyrelsen

Förslag till beslut

Stadsdelsnämnden överlämnar förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen av förslag till reviderade riktlinjer för familjehemsvård av barn och ungdomar

Steinunn Á Håkansson
stadsdelsdirektör

Per-Ove Mattsson
avdelningschef

Sammanfattning

Riktlinjerna för stadens familjehemsvård av barn och ungdomar beslutades av kommunfullmäktige 2004. Sedan dess har en mängd granskningar och utredningar avseende familjehemsvården ägt rum, vilka i sin tur har resulterat i förändrad lagstiftning. Socialnämnden har nu presenterat ett förslag till reviderade riktlinjer som förtydligar socialtjänstens ansvar och mandat utifrån lagstiftningens förstärkta barnperspektiv, med ökade krav på barnets delaktighet och synliggörande.

Förvaltningen anser att det är positivt att riktlinjerna förtydligas och att barnperspektivet förstärks. För att ytterligare stärka barnets rätt anser förvaltningen att man bör ta i beaktning att de fyra besök om året som

socialsekreterare enligt riktlinjerna ska göra i familjehem, kan bli för mycket för barn som är helt integrerade i familjen. Besöken kan då bli en negativ påminnelse om att de inte har en självklar tillhörighet. Förvaltningen anser också att det bör förtydligas att man kan ansöka om vårdnadsöverflyttning även innan barnet bott i tre år i familjehem om det är till barnets bästa. Förvaltningen anser vidare att det bör vara ett krav att stadsdelsnämnden ska underrätta berörd kommun om man får kännedom om ett olämpligt familjehem, och att stadsdelsnämnden inte bör utan *ska* göra en sådan underrättelse.

Ärendets beredning

Ärendet har beretts inom avdelningen för socialtjänst.

Bakgrund

Riktlinjerna för stadens familjehemsvård av barn och ungdomar fastställdes av kommunfullmäktige den 24 november 2004. Under åren som gått sedan dess har familjehemsvården varit föremål för en mängd granskningar och utredningar, både lokalt i Stockholm och nationellt. Detta har resulterat i förändrad lagstiftning, och revideringen av riktlinjerna har påbörjats i omgångar. Socialnämnden har nu slutfört det arbetet och presenterat ett förslag till reviderade riktlinjer.

Kommunstyrelsen har remitterat förslaget till Farsta stadsdelsnämnd för yttrande senast den 30 juni 2013.

Översyner och ändrad lagstiftning under de senaste åren

Utredningar och granskningar

2008 fick dåvarande socialtjänstnämnden i uppdrag av kommunfullmäktige att göra en översyn av arbetet med utsatta barn och ungdomar i Stockholm, Barnuppdraget i Stockholms stad (BUSS). BUSS-utredningen presenterades i mars 2009 med en mängd förslag på förbättringar av familjehemsvården.

Samtidigt pågick ett arbete på nationell nivå. 2009 kom Barnskyddsutredningen med sitt betänkande Lag om stöd och skydd för barn och unga (SOU 2209:68).

2010 presenterade Vanvårdsutredningen sin delrapport Vanvård i social barnavård under 1900-talet, och året därpå lämnade de sitt slutbetänkande Vanvård i social barnavård (SOU 2011:61). Vanvårdsutredningen ledde i sin tur till att Upprättelseutredningen tillsattes, med uppdrag att föreslå hur de som vanvårdats som barn skulle kunna få upprättelse.

Nya föreskrifter

Efter dessa utredningar fick Socialstyrelsen ett regeringsuppdrag att se över stöd och skydd för barn och unga i samhällsvård. Socialstyrelsen slutrapporterade sitt uppdrag i juli 2012 och regeringen fastställde Föreskrifter och allmänna råd om socialnämndens ansvar för barn och unga i familjehem, jourhem eller hem för vård eller boende (SOSFS 2012:11), som trädde i kraft den 1 oktober 2012.

Socialstyrelsen har också i januari 2013 publicerat en handbok för socialtjänsten (Barn och unga i familjehem och HVB¹) och en vägledning för placerade barns skolgång och hälsa. Senare under året kommer man att publicera en standardiserad bedömningsmetod för bedömning och rekrytering av familjehem (BRA-fam) samt ett utbildningsmaterial för jour- och familjehem (Ett hem att växa i).

Förändrad lagstiftning

Riksdagen beslutade den 22 november 2012 i enlighet med propositionen Stärkt stöd och skydd för barn och unga (2012/13:10) om ändringar i socialtjänstlagen (SoL), lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) samt offentlighets- och sekretesslagen (OSL). Dessa ändringar trädde i kraft den 1 januari i år. Stora delar av regelverket från socialtjänstförordningen (SFS 2001:937) avseende socialnämndens skyldigheter att följa upp vård i familjehem och HVB har förts in i lag.

Föreslagna förändringar i stadens riktlinjer

Förstärkt barnperspektiv

Vikten av att göra barn delaktiga genom att ge dem information och lyssna på deras egna synpunkter har förtydligats i hela handläggningsprocessen. Synen på barn som subjekt har förstärkts och behovet av att barn får information på ett sätt som de kan förstå, oavsett ålder, har understrukits.

Kraven på att dokumentera hur, när och vilken information som barnet fått har förtydligats. I ändringarna i SoL har 1 kap § 2 fått en förändrad ordalydelse som understryker att det är barnets bästa som ska vara avgörande vid beslut om vård- eller behandlingsinsatser.

Det har införts en ny bestämmelse i 11 kap 10 § första stycket SoL om barnets rätt att framföra sina åsikter i frågor som rör barnet. Syftet är att tydliggöra barnets rätt att komma till tals. Barn ska vidare ha rätt att framföra sina åsikter i frågor som rör

---

¹ Hem för vård eller boende

barnet oavsett om socialnämnden anser att det tillför utredningen något. Därför har gällande bestämmelser i 11 kap 10 § andra stycket SoL och 36 § tredje stycket LVU ändrats. Tidigare föreskrevs att barn som är yngre än 15 år bör höras om det är till nytta för utredningen och det kan antas att barnet inte tar skada av att höras.

Efter ändringen ska det inte längre vara möjligt att underlåta att höra barnet med hänvisning till att detta inte skulle vara till nytta för utredningen.

Barnets socialsekreterare

Det har införts en ny bestämmelse i 6 kap 7 c § SoL om en särskild socialsekreterare för barn och unga. Bestämmelsen gäller i de fall vård ges i ett familjehem eller ett hem för vård eller boende. Med hem för vård eller boende avses även särskilt ungdomshem enligt 12 § LVU.

Syftet med bestämmelsen är att garantera att det under hela den tid vården pågår finns en särskilt utsedd socialsekreterare som ansvarar för kontakterna med barnet eller den unge. Det är socialnämndens ansvar att se till att en sådan utses. Socialförvaltningen arbetar tillsammans med stadsledningskontorets IT-avdelning för att detta ska bli möjligt att registrera i Paraplysystemet.

Om den särskilt utsedda socialsekreteraren slutar sin tjänst eller av annan anledning inte kan ansvara för kontakterna med barnet eller den unge ska socialnämnden genast utse en ersättare. Barnet eller den unge ska informeras om något sådant sker.

En god och förtroendefull kontakt med barnet eller den unge är en förutsättning för att eventuella missförhållanden ska kunna uppdagas. En viktig förutsättning för att kunna skapa denna kontakt är att barnet eller den unge vet vilken socialsekreterare som är ansvarig för kontakterna med just honom eller henne.

Rollen som barnets eller den unges socialsekreterare innebär framför allt att handla i barnets eller den unges intresse. Det betyder att denna person så långt det är möjligt ska ha en självständig ställning i förhållande till familjehemmet eller hemmet för vård eller boende. Barnets socialsekreterare ska inte handlägga frågor som rör villkoren för uppdraget mellan socialtjänsten och vårdgivaren.

Socialsekreteraren ska besöka barnet eller den unge regelbundet i den omfattning som är lämplig utifrån barnets eller den unges behov och önskemål.

Förstärkt tillsyn

Socialstyrelsen har i de nya allmänna råden föreskrivit att barnet bör besökas minst fyra gånger per år. Regeringen skriver i förarbetena till ändringarna i SoL att regeringen inte i detta skede vill lagstifta om antalet besök men att man avser att följa detta noga.

Socialnämnden föreslår i riktlinjerna att alla barn ska besökas minst fyra gånger per år samt att oanmälda besök i familjehem ska kunna göras. Nya familjehem informeras om denna möjlighet då de tecknar avtal. Barnets socialsekreterare åläggs att föra enskilda samtal med barnet. Om barnet vill ska detta ske på annan plats än i familjehemmet. Utveckling av Paraplysystemet krävs för att kunna följa och redovisa hur många besök som sker.

Stabilitet och långsiktighet

En ökad stabilitet och trygghet för placerade barn måste eftersträvas. Socialnämnden föreslår därför i de nya riktlinjerna att utredningen som ligger till grund för ett beslut om vård i familjehem på ett tydligare sätt än idag måste ta ställning till om placeringen av barnet ska vara långsiktig.

I förslaget till reviderade riktlinjer tydliggörs vikten av att öka stabiliteten för barn genom adoption eller vårdnadsöverflyttning eller, om placeringen bedöms vara kortsiktig, riktade insatser till vårdnadshavare.

Bestämmelsen om överväganden enligt 6 kap 8 § SoL har ändrats på så sätt att socialnämnden en gång var sjätte månad ska överväga om vården fortfarande behövs och hur vården bör inriktas och utformas. Syftet med ändringen är att få ökad förutsägbarhet och en större öppenhet kring de bedömningar som görs i samband med att behovet av fortsatt vård övervägs.

Genom denna ändring blir det möjligt att låta övervägandet inbegripa frågan om det är möjligt att inom en rimlig framtid kunna återföreina barnet med sina föräldrar. Huvudregeln ska alltså vara att vården ska inriktas på en återförening. I vissa fall kan övervägandet emellertid leda fram till att en återförening inte är möjlig vid tidpunkten för övervägandet. Under sådana omständigheter kan det finnas behov, bland annat utifrån de överväganden som gjorts beträffande vården, av att ändra utformningen av såväl vårdplan som genomförandeplan.

Vårdnadshavares rättigheter och skyldigheter

För att det ska bli möjligt att avgöra om ett barn ska vara långsiktigt placerat behöver verksamma insatser erbjudas barnets vårdnadshavare. I förslaget till reviderade riktlinjer tydliggörs stadsdelsnämndernas ansvar att erbjuda insatser för

att förändra bristande föräldraförmåga, om vårdnadshavarna är villiga att ta emot en sådan insats. Efter tre år stadgar socialtjänstlagen att överflyttning av vårdnaden till familjehemmet ska övervägas. Stadsdelsnämnderna behöver erbjuda ett långsiktigt stöd till vårdnadshavarna för att deras förmåga att fungera som föräldrar på avstånd ska upprätthållas.

Regeln om stöd till vårdnadshavare som fått sina barn placerade har funnits i SoL sedan tidigare. Bestämmelserna i 6 kap 7 § fjärde punkten ändras nu på så sätt att bestämmelsen även kommer att omfatta vårdnadshavare vars barn är placerade i ett HVB. Vidare kommer bestämmelsen att omfatta föräldrar vars barn är placerade i ett annat enskilt hem (privatplacering), i ett familjehem, i ett jourhem eller i ett HVB.

För att en vårdnadshavare ska kunna hålla kontakten med sitt placerade barn krävs ibland resor till ett familjehem. I förslaget tydliggörs att dessa resor och andra kostnader som en vårdnadshavare kan ha i samband med ett planerat umgänge ska betalas av socialtjänsten, som ett led i stödet till barnet för att ett umgänge ska ske. En prövning av vårdnadshavarens ekonomiska förutsättningar kan behöva ske, men utgångspunkten måste vara barnets rätt till kontakt med sina vårdnadshavare.

Stöd till familjehem som blivit vårdnadshavare

För att tydliggöra socialnämndens ansvar för råd och stöd till familjehemsföräldrar som blivit vårdnadshavare, har det införts en bestämmelse i 6 kap 11 § SoL om att socialnämnden ska ge råd och stöd i de fall vårdnaden av ett barn har flyttats över till en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare som barnet tidigare varit placerat i familjehem hos.

Till skillnad från tidigare kan råd och stöd nu ges av socialnämnden i den kommun som beslutat om familjehemsplaceringen, om de särskilt förordnade vårdnadshavarna begär det.

I samband med vårdnadsöverflyttningen är det viktigt att nämnden noga diskuterar familjehemsföräldrarnas önskemål om fortsatt stöd. Placeringskommunen kan även behöva vara behjälplig med att förmedla kontakt med socialtjänsten i hemkommunen om familjehemsföräldrarna önskar att stödet ska ges därifrån.

Bestämmelsen omfattar endast råd och stöd och är en särregel i förhållande till reglerna om vistelsekommunens respektive hemkommunens ansvar i 2 kap SoL. I de fall vårdnadshavarna är i behov av insatser som inte kan ges utan beslut om bistånd enligt SoL är det som regel hemkommunen som ska ansvara för detta.

Insatser som är riktade till det enskilda barnet ska vanligtvis, enligt reglerna om ansvarig kommun, ges i den kommun där barnet är bosatt.

Förstärkt fokus på barns rätt till utbildning och hälsa

I förslaget till reviderade riktlinjer förtydligas skolhuvudmannens skyldighet och socialtjänstens rätt att ställa krav på skolan när det gäller en placering av ett skolpliktigt barn. Det kan innebära att skolan ska delta vid överlämningen av ett barn till en ny skola och lämna adekvat underlag till den nya skolan.

Socialtjänstlagen stadgar att det är socialtjänstens skyldighet att följa vården och där inbegrips både utbildning och hälsa. Socialtjänsten förfogar inte över vare sig skolan eller hälsovården men ska vara en aktiv part för att barnet ska få sina rättigheter på dessa områden tillgodosedda. De nya riktlinjerna hänvisar till stödmaterialet om samverkan som tagits fram gemensamt av utbildningsnämnden och socialnämnden.

Barn i samhällsvård ska i så stor utsträckning som möjligt ha likvärdiga förutsättningar som andra barn, vilket kan innebära att de i vissa situationer behöver mer än andra barn. Socialnämnden föreslår att det vid placeringar av äldre barn bör övervägas om de ska få tillgång till dator med internetuppkoppling. Detta föreslås mot bakgrund av att dagens skola ofta kräver att barn har tillgång till en dator i hemmet och att datorn i ett modernt samhälle är en förutsättning för både kommunikation och identitet, särskilt för unga människor.

I 16 kap 7 § SoL reglerades tidigare ett antal skyldigheter som socialnämnden har gentemot barn som vårdas i familjehem, jourhem eller annat enskilt hem. Bland annat föreskrevs att socialnämnden ska verka för att de får lämplig utbildning. Bestämmelsen har nu kompletterats på så sätt att även barn som vårdas i hem för vård eller boende ska omfattas av bestämmelsen.

Tidigare fanns ingen reglering om att socialnämnden ska verka för att samtliga placerade barn och ungdomar får den hälso- och sjukvård de behöver. Det införs därför en ny bestämmelse i 6 kap 7 § SoL även om detta. Det är dock skolan och landstinget som har ansvaret för själva utbildningen respektive hälso- och sjukvården.

Uppföljning efter placering

Det händer i vissa fall att vårdnadshavare återkallar sitt samtycke till fortsatt frivillig vård, även om socialtjänsten bedömer att barnet fortfarande har behov av stöd och skydd. Det händer även att ungdomar avbryter vården utan att syftet med den har uppnåtts. Återplacering i samhällsvård i sådana fall är inte ovanligt.

Det införs därför en ny bestämmelse i 11 kap 4 b § SoL om uppföljning efter avslutad placering oberoende av samtycke från vårdnadshavaren eller barnet. Enligt bestämmelsen får socialnämnden besluta om uppföljning av ett barns situation efter det att en placering i ett familjehem eller ett HVB har upphört. En sådan uppföljning får ske om barnet, utan att förhållanden som avses i LVU föreligger, bedöms vara i särskilt behov av nämndens stöd eller skydd men det saknas samtycke till sådan åtgärd.

Eftervård

Ett förtydligande av stadsdelsnämndernas skyldighet att erbjuda barn och ungdomar eftervård har gjorts i förslaget till nya riktlinjer. Det kan innebära insatser i form av fortsatt familjehemsplacering, stödboende, särskilt stöd för att klara gymnasiet eller för att hitta bostad och arbete.

Utredning och utbildning av familjehem

I förslaget till reviderade riktlinjer förtydligas att alla familjehem ska ha genomgått grundutbildning för att bli godkända som familjehem för stadigvarande vård och få arvode. Familjehemmet ska genom avtal även förbinda sig att delta i fortbildning som erbjuds genom socialförvaltningens resursteam för barn och ungdom eller av stadsdelsförvaltningarna.

Ändringarna i SoL föreskriver att alla hem som avser att ta emot barn, antingen för stadigvarande vård eller tillfällig, som jourhem, ska vara utredda av socialnämnd.

En ny regel om samråd med andra kommuner som har barn placerade i det tilltänkta hemmet införs. I föreskrifterna (4 kap 6 och 7 §§) ska socialnämnden inhämta referenser från kommuner som har andra barn placerade eller har haft det de senaste fem åren.

I ändringarna i SoL har det införts en bestämmelse i 6 kap 6 c § om utbildning för familjehem och jourhem. Bestämmelsen slår fast en skyldighet för nämnden att tillhandahålla den utbildning som behövs för dem som nämnden anlitar för vård av barn i familjehem eller jourhem.

Avtal

Staden har sedan lång tid haft rutiner för avtal med familjehem enligt rekommendationer från Sveriges Kommuner och Landsting, SKL. För att tydliggöra ansvarsfördelningen har det införts en ny bestämmelse i 6 kap 6 b § SoL om avtal mellan socialnämnden och familjehemmet. Den mall för avtal som har funnits sedan tidigare har nu reviderats utifrån de nya reglerna.

Avtalet ska tydligt klargöra vad som ingår i nämndens respektive familjehemmets ansvar för att olika insatser kommer till stånd och för att målen i vård- och genomförandeplanen uppnås. Avtalet bör även innehålla övriga rättigheter och skyldigheter som nämnden respektive familjehemmet har när det gäller stöd och skydd till barnet.

En annan fråga som bör regleras i avtalet är frågan om vad som ska gälla om familjehemmet vill ta emot ytterligare ett barn. För att kunna tillgodose det redan placerade barnets behov kan socialnämnden i vissa situationer behöva kunna avgöra om det är lämpligt att familjehemmet tar emot ytterligare ett barn.

Förvaltningens synpunkter och förslag

Stora förändringar har skett sedan riktlinjerna för familjehemsvård av barn och ungdomar senast reviderades. Lagstiftningen har skärpts och såväl ambitionerna som socialtjänstens ansvar har förtydligats. De nationella utredningar som gjorts har tydligt visat på behovet av ett stärkt barnperspektiv. Förslaget till reviderade riktlinjer är väl genomarbetat och konkretiserar i handläggning och processer lagstiftningens höga ambitioner kring barns delaktighet och rättigheter.

Vad gäller den förstärkta tillsynen är det välkommet för att säkerställa att missförhållanden upptäcks och att barnet fortlöpande får framföra sina åsikter. Dock är det viktigt att påpeka att det finns familjehem där barnet är så integrerat i familjen att besöken från barnhandläggaren blir en negativ påminnelse om att tillhörigheten inte är självklar och att barnet inte är en del av en familj på samma villkor som andra barn. Det borde räcka med besök två gånger om året om det är väl motiverat i övervägandet.

Det vore önskvärt att förtydliga att en vårdnadsöverflyttning kan göras även innan barnet har varit placerat i samma familjehem i tre år, för att stärka barnets rätt att vara kvar. Det är angeläget att trygga barnets anknytning och tillhörighet när det är helt integrerat i familjehemmet och har sin anknytning och trygghet där. När barnet till exempel aldrig haft sitt boende i ursprungsfamiljen, när det aldrig funnits någon anknytning dit eller när det funnits stora brister i relationen till vårdnadshavarna kan det finnas goda skäl att överväga vårdnadsöverflyttning på ett tidigare stadium.

Riktlinjerna behöver förtydliga hur råd och stöd ska dokumenteras, då ärendet efter vårdnadsöverflyttning inte längre ska finnas i Paraplysystemet.

I riktlinjerna står att stadsdelsnämnden *kan* underrätta den berörda kommunen om man får kännedom om ett olämpligt familjehem. Förvaltningen anser att det bör

vara ett krav och att stadsdelsnämnden *ska* göra en sådan underrättelse. Barnets rätt att inte placeras i ett hem som socialtjänsten vet är olämpligt ska stärkas.

Förvaltningen föreslår att stadsdelsnämnden överlämnar förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Bilaga

Socialnämndens förslag till reviderade riktlinjer för familjehemsvård av barn och ungdomar